

При розробленні нових моделей професіоналізму та професійної майстерності слід взяти до уваги і віковий аспект. Хоча однозначності у трактуванні періодизації професійного розвитку немає, проте у всіх найбільших підходах професійна майстерність – це продукт тривалого особистісного та професійного розвитку, який характерний для високого рівня оволодіння професією. Отже, розв'язання як теоретичних, так і прикладних проблем професіоналізму та професійної майстерності особистості на високому рівні узагальнення слід шукати на зтику соціальної філософії, психології здоров'я, психології праці, соціальної та педагогічної психології, психології та педагогіки професійної освіти, психології управління, акмеології, екології людини та психології особистості. Усі ці напрямки сучасного знання мають значні наукові досягнення, які чекають свого осмислення та узагальнення на новому рівні, що відповідає новим соціально-економічним реаліям.

1. Психология здоровья / Под ред. Г. С. Никифорова. – СПб.: Питер, 2003. – 607 с.
2. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 262 с.
3. Маркова А. К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
4. Деркач А. А., Орбан Л. Э. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности. – М.: 1995. – 208 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионала. – М.: Изд-во “Институт практической психологии”, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. – 400 с.
6. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.

АКМЕОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

БАМБУРАК Н.М.

Copyright © 2013

Особистість соціального працівника – це складне багаторівневе особистісне утворення, яке втілює дійсні цінності соціальної роботи, професійно-індивідуальні якості, знання та уміння виконання професійних задач, пов'язаних з творчим пошуком раціонального впливу на особистість клієнта. Діяльність фахівця соціальної роботи в органах соціального захисту є цілеспрямованою, самоорганізованою системою, що розвиває автентичність у соціумі, забезпечує цілісність і внутрішню узгодженість, визначає характер та особливості інтерпретації набутого досвіду і цілеформувального професійного становлення індивіда його професійних “акме”.

Професійне “акме” – це психічний стан, що поєднує максимальну змобілізованість, реалізацію досягнутих професійних здібностей, можливостей та резервів особистості на конкретному етапі життя. Професійні “акме” як форми досягнення людиною високих рівнів в її професійному розвитку досліджували Б.Г. Ананьєв [1], О.О. Бодальов [2], Д.А. Деркач [3], В.Г. Зазикін [4], Е.А. Клімов [5], Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова [6] та ін.

Об'єктивно значимі професійні “акме” – це високий рівень професійних досягнень особистості, визнаний професійним суспільством як соціально бажаний результат, який помітно перевищує нормативний рівень. Тобто актуалізується професійна майстерність та перехід до професійної творчості, задіюючи інноваційні задачі, прийоми, технології в професійній діяльності і розвитку особистості. Зокрема, зазначеними вище акмеологами було визначено, що поняття “професіоналізм” включає: 1) ефективність виконання професійної діяльності у взаємозв'язку з іншими людьми; 2) ефективність виконання професійного спілкування; 3) особистість професіонала [2; 3; 4]. Показниками зрілості особистості професіонала вони виділяють: розуміння системи моральних цінностей, менталітету певної професії; здатність до накопичення та аналізу власного професійного досвіду; проектування себе як професіонала, вміння змоделювати оптимальний сценарій власного професійного розвитку; максимальне використання особистістю своїх можливостей і їх компенсація; досягнення індивідуального стилю професійної компетентності як поєднання професійних завдань і способів діяльності; адекватність і економічність поведінкових професійних дій, блокування професійної діяльності у випадку зловживання своїм службовим становищем; здатність до швидкої мобілізації своїх можливостей та зусиль; позитивне ставлення до себе як до професіонала; вдосконалення своєї професійної майстерності та індивідуального професійного оптимуму; відсутність особистісних деформацій; уміння побудувати індивідуальну програму досягнення вершин професіоналізму [3].

Таким чином, професійне становлення фахівця – складний, безперервний процес проектування особистості. Обізнаність в своїй майбутній спеціальності сприяє розвитку активності студента, формуванню особистісної моделі саморуку до професійних вершин та професійної майстерності. Е. Ф. Зеєр виділяє п'ять стадій становлення професіоналізму: 1) “оптація” (від лат. optatio – бажання, обрання) – формування особистісних намірів, усвідомлений вибір професії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей; 2) “професійна

підготовка” – формування професійної спрямованості й системи професійних знань, умінь і навичок, надбання досвіду теоретичного й практичного вирішення професійних ситуацій і завдань; 3) “професійна адаптація” – входження в професію, освоєння нової соціальної ролі, професійне самовизначення, формування особистісних і професійних якостей, досвід самостійного виконання професійної діяльності; 4) “професіоналізація” – становлення професійної позиції, інтеграція особистісних і професійно важливих якостей і вмінь у відносно стійкі професійно значимі утворення, кваліфіковане виконання професійної діяльності; 5) “професійна майстерність” – повна реалізація, самоздійснення особистості у професійній діяльності (здіяння творчо-креативного принципу) на основі інтегральних психологічно-компетентних новоутворень [8]. Відтак з позицій акмеологічного дослідження створено акмеологічну модель, котра передбачає повноцінне становлення високого рівня професіоналізму особистості, тобто відображає і фіксує відповідність людини до вимог професії.

Отже, акмеологічна модель – це система об’єктів і знаків, яка відтворює суттєві властивості об’єкта-оригіналу – ідеального образу професіонала або еталону особистісно-професійного розвитку [7], що і сприяє створенню індивідуальної акмеограми спеціаліста, що є базою для унікального особистісно-професійного розвитку, адже професіонал найвищого ґатунку – це загалом “продукт одиничного виробництва”. Тому акмеограма – індивідуальний зріз потенційного у суб’єкта професійної діяльності, його можливості, перспективи, оцінки компенсаційних і некомпенсаційних властивостей та висвітлює те, над чим необхідно працювати, для того, щоб досягнути найвищого рівня професіоналізму.

У зв’язку з цим, на основі матеріалу, що був проаналізований вище, нами пропонується вихідна акмеологічна модель особистісно-професійного розвитку майбутнього соціального працівника, а саме: професійного покликання, полімотивації, високого рівня духовно-моральних якостей та відповідальності, емпатії, толерантності. Тому у процесі професійної діяльності ця модель буде переростати в індивідуальну акмеограму, вдосконалюватись та набувати найвищого ступеня професіоналізму. Якісний аналіз змісту особистісно-професійних рис дав нам змогу виділити такі блоки акмеологічної моделі соціального працівника:

1. *Позитивна комунікативна установка та властивості.* Передбачає ставлення до людей в цілому, тенденції зумовлені життєвим досвідом, установками, властивостями характеру, моральними принципами, стан психічного здоров’я людини, а саме: загальна та професійна комунікативна толерантність, вміння приймати індивідуальність інших людей, відкритість, емпатійність, добродушність, самокритичність. Соціальному працівникові властива природність і невимушеність у роботі з різними категоріями людей, вміння ефективно-конструктивного розв’язання конфліктів. Він характеризується соціально-активною позицією у екстремальних ситуаціях, життєрадісний, енергійний, експансивний у міжособистісних відносинах. Динамічність спілкування передбачає лідерство та ентузіазм у груповій діяльності, самостійне прийняття важливих розв’язків актуальних проблем, які забезпечуються абстрактністю мислення, розсудливістю, швидкістю до навчання.

2. *Позитивні соціально-психологічні орієнтації.* Уявлення суб’єкта про себе, оцінка, взаємооцінка міжособистісних відносин, емоційно-вольові особливості. Соціальний працівник повинен володіти емоційною стійкістю, працездатністю, витривалістю. У нього мають спостерігатися: усвідомлення та дотримання норм і правил суспільної поведінки, стійкість у досягненні мети, ділова спрямованість, спокійність та впевненість у собі та своїй професійній майстерності, розвинений самоконтроль, точність у виконанні соціальних вимог та доведені справи до логічного завершення. Окрім того, йому є властивою цілеспрямованість, інтегрованість особистості та висока полімотивація у професійній діяльності, які забезпечуються взаємозалежністю реального, ідеального та соціального Я. Це є підтвердженням партнерських відносин щодо інших і власною позитивною самооцінкою.

3. *Інтернальний рівень суб’єктивного контролю.* Значущі успіхи у професійно-особистісній сфері є результатом власних зусиль та досягнень соціального працівника, переживань та достатнім рівнем суб’єктивного контролю над афектами, негативними ситуаціями, вміння контролювати офіційні й неофіційні взаємини з різними прошарками населення. Інтернальність соціального працівника характеризується великою когнітивною активністю, високим задоволенням працею, соціальною відповідальністю, усвідомленням людиною смислу і цілей життя. Окрім того, інтернально зорієнтовані суб’єкти є толерантними, морально стійкими, вольовими, а також такими, які відчувають власну гідність та цінність, впевненість, самоповагу, соціальну зрілість, що є запорукою прийняття свого Я.

4. *Аксіологічно-творчий блок.* Соціальний працівник характеризується умінням створення, збереження і засвоєння професійно-етичних, духовних цінностей, активним закріпленням нових поведінково-вчинкових патернів, відпрацюванням умінь самоаналізу професійної діяльності, а також способів вивільнення власного творчого потенціалу. Відбувається моделювання майбутніх особистісно-професійних цілей, задумів, уміння передбачати, діяти і приймати рішення, осягнення мудрості сенсу свого буття як результат втілення в життя смислової системи особистості. Ця система дає змогу визначити, якою мірою людина змогла інтеріоризувати духовні цінності в структуру своєї особистості і використовувати їх для власного духовного самовдосконалення, розвитку внутрішнього потенціалу та професійної майстерності особистості.

Отже, виділені блоки даної акмеологічної моделі сприяють розвитку професійної майстерності та професіоналізму особистості як систематичному утворенню, яке забезпечує чітку систему надання інформації, аналітичну і прогностичну діяльність у всіх ланках управління, глибоке і всебічне знання об’єктів соціальної роботи, їх типологію та особливості у роботі з ними.

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с. – (Серия “Мастера психологии”).
2. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М.: Наука, 1998. – 167 с.
3. Деркач А. А. Акмеология: учеб. пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
4. Зазыкин В. Г. Акмеологические проблемы профессионализма / В. Г. Зазыкин, А.П. Чернышев. – М., 1992. – 48 с.
5. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А.Климов. – М.: Изд-во “Институт практической психологии”; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. – 400с.
6. Маркова А. К. Психология труда учителя: книга для учителя / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с. – (Психологическая наука — школе).
7. Психологическая энциклопедия: энциклопедия / [под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха]. – 2-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 1096 с.
8. Фирсов М. В. Теория социальной работы: учебное пособие / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 432 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛУХАЧІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ПРИ ДЕРЖАВНІЙ ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СЛУЖБІ

ОЛЛО В.П.

Copyright © 2013

Сьогодні в українському суспільстві триває процес розбудови, що передбачає впровадження державної політики, яка спрямована на формування гідності, моральності, активності, самореалізації особистості у діяльності. Саме поведінка особистості є безпосереднім свідченням його соціального становлення, підтверджує значущість та здатність визначати перспективи власної життєдіяльності. В першу чергу це стосується готовності діяти в межах правових норм і нести відповідальність за свої вчинки. Гострі соціально-педагогічні проблеми, які існують в нашому суспільстві мають суттєвий вплив на зростання правопорушень. У випадку розкриття злочину, залежно від його важкості, суд призначає адекватне покарання. У пенітенціарній системі прийнято багато законів, що кардинально змінили позиції засуджених. До переліку головних законодавчих актів належать: Конституція України; Кримінальний кодекс України; Кримінально-виконавчий кодекс України; Сумісний наказ Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 26.02.04 № 153/32 “Про затвердження Положення про навчальний центр при установі виконання покарань”; сумісний наказ Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 01.03.02 року № 154/55 “Про затвердження Положення про умови навчання та отримання базової та повної середньої освіти особами, засудженими до позбавлення волі, у загальноосвітніх навчальних закладах при установах кримінально-виконавчої системи”; Виправно-трудоий кодексу України; Закон України “Про професійно-технічну освіту” від 10.02.98 №103/98-ВР; Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.02 №2984-ІІІ; Закон України “Про загальну середню освіту” від 13.05.99 №651-ХІV та інші.

Сьогодні науковці аргументовано доводять той факт, що залучення засуджених, які відбувають покарання до суспільно корисної праці, з метою повернення суспільству повноцінної та працездатної людини, яка під час перебування покарань отримала можливість шляхом адаптації та реабілітації придбати робітничу професію та отримати професійний досвід для подальшого працевлаштування з метою зміни соціального статусу після відбування покарань є досить перспективним. Розвиток цього напрямку з боку Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства освіти і науки України сприяло можливості отриманню засудженими в умовах перебування у пенітенціарних закладах робітничих професій. Навчальний заклад у системі професійно-технічної освіти це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я. Провідним завданням виступає забезпечення права громадян України на професійне навчання відповідно до їх нахилів, інтересів і здібностей з метою задоволення потреб економіки країни у конкурентоспроможних робітниках. Діяльності навчального закладу професійно-технічної освіти та сутнісним напрямкам його діяльності присвячені роботи таких авторів як М. Заболотної, Б.Камінського, С. Кіндзерської, Ю. Кравець, Н. Нічкало, В. Олійника, В. Радкевич, Л. Сергеевой та ін.

Разом із тим, необхідно констатувати, що у сучасній психолого-педагогічній літературі, в основному, вивчалися питання розвитку делінквентної поведінки (Р. Благута, В. Вінс, А. Лічко, С. Пальчіков та ін.), а також її профілактики у підлітковому віці (В. Беспалько, І. Козубовська та ін.). Більшість досліджень фахівців спрямовані на: вивчення соціально-педагогічних механізмів роботи з особами групи ризику (Н.Максимова, Я. Квітки,